

درس ۱

شهرها و روستاها

- ۱- سیاره زمین سکونتگاه بیش از میلیارد نفر جمعیت انسانی است. هفت و نیم
- ۲- خشکی ها تنها سطح زمین را تشکیل می دهند. یک سوم
- ۳- مدیریت و برنامه ریزی برای سکونتگاه هایی که از هر جنبه برای زندگی انسان مناسب باشند، از مهم ترین مسائل قرن بیست و یکم است. شهرها - روستاها
- ۴- سرآغاز مطالعه و شناخت یک سکونتگاه روستایی و شهری را بنویسید؟ مقرر (مکان، جایگاه) و موقعیت آن است.
- ۵- منظور از مقرر چیست؟
منظور از مقرر، مکان اصلی و دقیق یک سکونتگاه و محل استقرار آن بر روی زمین است. مقرر هر روستا یا شهر همچنین هسته اولیه آن را شامل می شود.
- ۶- تعریف هسته اولیه سکونتگاه را بنویسید.
منظور از هسته اولیه مکانی است که مردم برحسب نیاز آن را برای زندگی انتخاب نموده و به اشغال درآورده اند و بعدها روستا یا شهر از آن محل گسترش یافته است.
- ۷- در انتخاب مکان برای استقرار و سکونت جمعیت، عوامل بیشترین نقش را داشته اند. طبیعی
- ۸- عوامل سکونت گزینی انسان ها در کنار رودهای دجله و فرات، سند را بنویسید.
آب فراوان، آب و هوای ملایم، خاک حاصلخیز جلگه ها .
- ۹- محل استقرار تمدن های اولیه در کجاها بوده است؟ در کنار رودهای دجله و فرات، نیل، کارون، سند و ... پدید آمدند.
- ۱۰- عوامل موثر در پدید آمدن یک سکونتگاه در مکان خاص را نام ببرید.
عوامل طبیعی، عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی، دسترسی به راه های تجاری، عوامل دفاعی و نظامی
- ۱۱- مهم ترین عوامل شکل گیری هسته اولیه روستاها و شهرها در ایران را نام ببرید.
دسترسی به آب، قلعه های دفاعی، بازارهای محلی و قرار گرفتن در تقاطع راه ها
- ۱۲- تعریف موقعیت یک شهر یا روستا را بنویسید.
وضعیت آن سکونتگاه نسبت به پدیده های پیرامون خود در سطح ناحیه است. این پدیده ها ممکن است عوامل انسانی و طبیعی باشد.
- ۱۳- نقش و اهمیت موقعیت یک شهر یا روستا را بنویسید.
موقعیت یک شهر یا روستا در ادامه حیات یا گسترش آن سکونتگاه و یا حتی نابودی و زوال آن نقش مهمی ایفا می کند.
- ۱۴- عوامل موثر در گسترش و آبادانی یک سکونتگاه را با مثال بنویسید.
برای مثال دسترسی یک شهر به دریا یا شبکه ارتباطی خط آهن در یک منطقه موقعیت مناسبی برای رونق تجارت و مشاغل مربوطه در آن شهر به وجود می آورد. یا نزدیک بودن شهر به روستاهای پرجمعیت مجاور یا منابع معدنی در جذب نیروی کار و توسعه صنایع آن شهر تأثیر زیادی دارد و می تواند موجب گسترش و آبادانی آن شود.
- ۱۵- عوامل موثر در به خطر انداختن حیات یک سکونتگاه را بیان کنید.
مجاورت یک سکونتگاه با کوه آتشفشان یا گسل های فعال نیز می تواند حیات آن سکونتگاه را به خطر بیندازد
- ۱۶- تفاوت مقرر و موقعیت جغرافیایی را بنویسید.
البته همانطور که گفته شد مقرر، مکانی است که سکونتگاه در آنجا بنا شده و بیشتر با عوامل محلی سروکار دارد اما موقعیت، شرایط و ارتباط سکونتگاه را با عوامل (طبیعی و انسانی) در سطح وسیع تر مانند یک ناحیه نشان می دهد.
- ۱۷- اهمیت مطالعه موقعیت و مقرر روستاها و شهرها را بنویسید.
مطالعه موقعیت و مقرر روستاها و شهرها به ما کمک می کند تا بهتر برای توسعه و عمران و آبادانی آنها برنامه ریزی کنیم.
- ۱۸- مهم ترین ملاک های تفاوت های شهر و روستا را بنویسید.
فعالیت اقتصادی، میزان جمعیت، وسعت و فضای سکونت و فعالیت، دسترسی به خدمات و تسهیلات و فرهنگ و مناسبات اجتماعی
- ۱۹- تفاوت شهر و روستا را با توجه به ملاک فعالیت اقتصادی را بنویسید.

مهمترین ملاک شهر و روستا تفاوت در فعالیت های اقتصادی آن هاست. در غالب سکونتگاه های روستایی، بیشترین نسبت از جمعیت فعال در بخش کشاورزی (زراعت، دامداری، جنگلداری، صید و شکار و غیره) فعالیت دارند اما در شهرها بیشتر مردم در فعالیت های صنعتی و خدماتی مشغول به کار می باشند.

۲۰- تفاوت شهر و روستا را با توجه به ملاک جمعیت بنویسید.

متداول ترین ملاک تشخیص شهر و روستا ملاک جمعیتی است و اگر جمعیت سکونتگاه به میزان معینی برسد آن را شهر تلقی می کنند. اما این ملاک در نواحی مختلف دنیا متفاوت است. به طور کلی شهرها پرجمعیت تر از روستاها بوده و تراکم جمعیت نیز در آنها بیشتر است.

۲۱- شهر و روستا را از نظر وسعت و فضای سکونت و فعالیت با هم مقایسه کنید.

در روستاها فضاهای باز و چشم اندازهای طبیعی بیشتر و گسترده تر است در شهرها خانه ها و مغازه ها و فضاهای صنعتی به هم فشرده ترند و فعالیت های متنوع در فضاهای محدودتری متمرکز شده است.

۲۲- تفاوت شهر و روستا را از نظر ملاک دسترسی به خدمات و تسهیلات را بنویسید.

در شهرها امکانات آموزشی، درمانی و پزشکی، مراکز خرید، حمل و نقل عمومی، خدمات مالی و بانکی، آب و برق و... متنوع و گسترده است در حالی که این خدمات و تسهیلات در روستاها کمتر و محدودتر است.

۲۳- شهر و روستا را از نظر ملاک فرهنگ و مناسبات اجتماعی با هم مقایسه کنید.

در روستاها به دلیل جمعیت کمتر، بیشتر افراد یکدیگر را می شناسند و روابط خویشاوندی، وابستگی اجتماعی و همکاری در جوامع روستایی بیشتر است. آداب و رسوم و شیوه زندگی در شهر و روستا متفاوت است. در شهرها نوگرایی و تغییرات اجتماعی سریع تر است.

۲۴- مربوط به کدام ملاک تفاوت شهر و روستا است

در شهرها نوگرایی و تغییرات اجتماعی سریع تر است. فرهنگ و مناسبات اجتماعی

۲۵- تعریف سلسله مراتب سکونتگاه ها را بنویسید.

سلسله مراتب سکونتگاه ها یعنی رتبه بندی آنها بر حسب اهمیت.

۲۶- معیارهای اصلی در رتبه بندی سکونتگاه ها را نام ببرید.

بر اساس میزان جمعیت و عملکرد (خدماتی که ارائه می کنند) طبقه بندی می کنند.

۲۷- انواع سکونتگاه ها بر اساس جمعیت و عملکرد را نام ببرید.

سکونتگاه های کوچک (روستا ها) و سکونتگاه های بزرگ (شهرها)

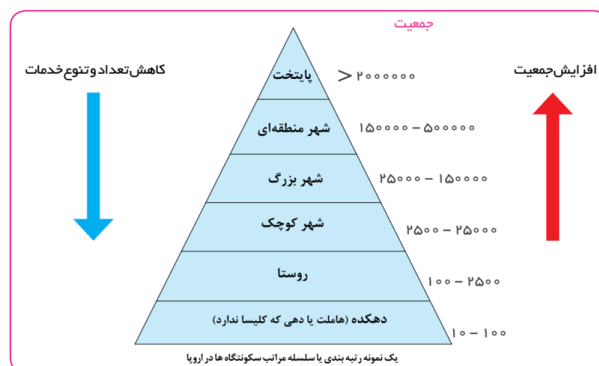
۲۸- ویژگی های سکونتگاه های کوچک را بنویسید.

سکونتگاه های کوچک یا کم جمعیت معمولاً خدمات محدودی را به ساکنان ارائه می کنند اما در سکونتگاه های بزرگ تر تعداد و تنوع خدمات بسیار زیاد است.

۲۹- ویژگی های شهر بزرگ را بنویسید.

اما در یک شهر بزرگ انواع فروشگاه ها، مراکز درمانی و بیمارستان ها، رستوران ها، تئاتر و سینما، بانک ها فرودگاه، استادیوم ورزشی و... وجود دارد و شهر می تواند خدمات زیاد و متنوعی را به ساکنان خود و حتی روستاها و شهرهای همجوار ارائه کند.

۳۰- شکل زیر را توضیح دهید:

شکل یک نمونه رتبه بندی یا سلسله مراتب را در سکونتگاه های اروپا نشان می دهد. در ردیف پایین سکونتگاه هایی با کم ترین جمعیت قرار می گیرند. این سکونتگاه ها خدماتی که ارائه می دهند نیز کم تر است. با حرکت به سوی بالای هرم، جمعیت سکونتگاه ها بیشتر می شود و خدماتی نیز که ارائه می کنند بیشتر و متنوع تر است.

۳۱- تعریف حوزه نفوذ سکونتگاه را بنویسید.

دانستید که سکونتگاه ها از نظر جمعیت و عملکرد متفاوت هستند. به محدوده جغرافیایی که از یک سکونتگاه کالا و انواع خدمات دریافت می کند و بین آن محدوده و سکونتگاه جریان کالا، خدمات و رفت و آمد افراد وجود دارد حوزه نفوذ آن سکونتگاه می گویند.

۳۲- حوزه نفوذ سکونتگاه ها را با هم مقایسه کنید.

برخی از سکونتگاه ها حوزه نفوذ کم وسعتی دارند. به عکس برخی از شهرها حوزه نفوذی بسیار گستردهای در سطح یک ناحیه یا کشور و حتی جهان دارند

۳۳- در حوزه نفوذ عملکرد یک سکونتگاه چه عواملی توجه می شود؟

الف) آستانه نفوذ: یعنی حداقل جمعیتی که تقاضای کالا، خدمات یا عملکردی از سکونتگاه دارند.
ب) دامنه نفوذ: یعنی بیش ترین مسافتی که مردم منطقه برای دریافت خدمات از آن سکونتگاه طی می کنند.

۳۴- تعریف شهرنشینی را بنویسید.

منظور از اصطلاح شهرنشینی نسبت جمعیت شهرها به روستاهاست.

۳۵- مقایسه جمعیت شهری و روستایی کره زمین را بنویسید.

در سال ۱۹۵۰ میلادی تنها ۳۰ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی می کردند. اما در نیمه سال ۲۰۱۸ میلادی ۵۵ درصد جمعیت جهان ساکن شهرها بوده اند و جمعیت شهرنشین جهان بر جمعیت روستانشین پیشی گرفته است و پیش بینی می شود که تا سال ۲۰۵۰ میلادی این نسبت به حدود ۷۰ درصد برسد.

۳۶- سطح شهرنشینی و سرعت شهرنشینی بین کشورهای پیشرفته و در حال توسعه را با هم مقایسه کنید.

سرعت افزایش شهرنشینی در آسیا و آفریقا بیشتر از سایر نواحی جهان است.

۳۷- رشد شهرنشینی در کشورهای آسیایی، آفریقایی و امریکای لاتین با کشورهای پیشرفته مقایسه کنید.

در آسیا و آفریقا این رشد ۱/۵ درصد است اما میزان رشد سالیانه شهرنشینی در سایر نواحی جهان ۰/۴ درصد است

۳۸- علل رشد شهرنشینی در آسیا و آفریقا را بنویسید.

مهاجرت فزاینده روستاییان به شهرها برای اشتغال و دستمزد بیشتر، صنعتی شدن و توسعه کارخانه ها
رشد بخش خدمات، ورود این کشورها به تجارت جهانی

۳۹- میزان سطح شهرنشینی در دو گروه از کشورهای پیشرفته و عقب مانده را بنویسید.

برخی کشورها مانند ژاپن با ۹۳ درصد، آرژانتین با ۹۲ درصد و هلند با ۹۰ درصد بیشترین سطح شهرنشینی را در جهان دارند -برخی کشورها میزان شهرنشینی در آنها کمتر از ۲۰ درصد است مانند سودان جنوبی، اوگاندا، مالاوی در آفریقا و نپال و سریلانکا در آسیا.

۴۰- دو تغییر مهم در مورد شهرهای جهان را بنویسید.

۱-افزایش شهرهای میلیونی ۲-تغییر الگوی مکانی شهرهای با بیش از ۵ میلیون نفر در جهان

۴۱- ویژگی های مادر شهر (متروپل) را بنویسید.

-به طور کلی مادر شهر (متروپل) بزرگ ترین و مهمترین شهر یک ناحیه، استان یا یک کشور است. این شهر ممکن است پایتخت یا شهر اصلی یک ناحیه باشد که به عنوان مرکز حکومتی، مذهبی، تجاری و... در حال فعالیت است و بر سایر سکونتگاه ها برتری دارد.

۴۲- مگاسیتی چیست؟

معمولا به مادرشهر، کلان شهر نیز گفته می شود. برخی نیز معتقدند کلان شهر ترجمه و معادل واژه مگاسیتی (megacity) شهرهای بالای ۱۰ میلیون نفر اطلاق می شود.

۴۳- تعریف کلان شهر در ایران را بنویسید.

در کشور ایران بر طبق مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی به مادر شهرهایی که بالای ۱ میلیون نفر جمعیت داشته باشند مانند تهران، مشهد، اصفهان، کرج، قم و... کلان شهر گفته می شود.

۴۴- تعریف حومه را بنویسید.

به بخش های پیرامونی یک شهر حومه می گویند.

۴۵- انواع حومه های شهری را نام ببرید.

حومه های خوابگاهی، حومه های صنعتی، حومه های فقیرنشین و حومه های مرفه نشین

۴۶- جهان شهر چیست؟

برخی از این شهرها به دلیل مشارکت زیاد در اقتصاد و تجارت جهانی حوزه نفوذ بسیار وسیعی در سطح جهان دارند و به آن ها جهان شهر گفته می شود.

۴۷- تعریف مگالاپلیس را بنویسید.

در برخی از بخش های جهان در نتیجه گسترش فوق العاده زیاد دو یا چند مادر شهر در امتداد مسیرهای ارتباطی و حمل و نقل، زنجیرهای از مادر شهرها یا کلان شهرها پدید آمده اند که به آنها مگالاپلیس گفته می شود.

۴۸- منطقه آبر شهری چیست؟

برخی مگالاپلیس را منطقه ابر شهری نامیده اند.

۴۹- مهمترین ویژگی های مگالاپلیس ها را بنویسید.

-تمرکز و انبوهی جمعیت شهری، تمرکز مؤسسات مالی و پولی، تمرکز صنایع دانش بنیان -فراوانی آمد و شد بین شهرها با انواع وسایل حمل و نقل زمینی و هوایی.

۵۰- انواع شکل مگالاپلیس هارا نام ببرید.

شکل خطی یا کریدوری و شکل کهکشانی

۵۱- مهم ترین مگالاپلیس های جهان را نام ببرید.

مگالاپلیس شمال شرق ایالات متحده امریکا (از بستن تا واشنگتن)، مگالاپلیس ژاپن (توکیو یوکوهاما)

۵۲- مهاجرت از روستاها به شهرها چه تاثیری در جمعیت شهرها و روستاها دارد؟

کاهش روستانشینی و افزایش شهرنشینی

۵۳- به چه دلایلی با ورود کشورهای آسیا، آفریقا و امریکای لاتین به دوره صنعتی شدن مهاجرت مشکلاتی را به وجود آورد؟ به دلیل

اینکه این مهاجرت ها همگام با توسعه صنعتی نبود و رشد شهرنشینی در این نواحی در طی دوره های کوتاه زمانی و سریع تر از رشد صنعتی رخ داد و شهرها آمادگی لازم را از نظر امکانات و تسهیلات برای ورود مهاجران روستایی نداشته اند و مشکلات زیادی برای روستاها و شهرها به وجود آمد

۵۴- علل افزایش شهرگرایی را بنویسید.

با بروز تحولات صنعتی و ورود کشورها به عصر نوسازی (مدرنیزاسیون) نفوذ شهرها در روستاها افزایش یافت

۵۵- تعریف شهرگرایی را بنویسید.

منظور از شهرگرایی روندی اقتصادی و اجتماعی است که طی آن شیوه های زندگی، رفتار و عملکردها، ارزش ها و مظاهر شهری در روستاها و بین روستانشینان رواج می یابد

۵۶- روندی اقتصادی و اجتماعی است که طی آن شیوه های زندگی، رفتار و عملکردها، ارزش ها و مظاهر شهری در روستاها و بین

روستانشینان رواج می یابد. را.....گویند. شهرگرایی

۵۷- چه عواملی منجر به تغییرات قابل ملاحظه ای در چهره و کالبد روستاها نسبت به گذشته شده است؟

با فراهم شدن امکانات و تجهیزاتی چون آب و برق و راه سازی، استفاده از ماشین آلات کشاورزی، و عناصر و خدمات شهری.

۵۸- به چه دلایلی روستاهای صیادی، روستاهای گردشگری و روستاهای صنعتی که در آن صنایع کوچک تبدیلی یا خانگی رونق زیاد

پیدا کرده اند؟ پدید آمدن عملکردهای جدید در روستاها

۵۹- بر طبق نظریه نابرابری میان شهر و روستا شهر به چه مکانی گویند؟

بر طبق این نظریه، شهر محل انباشت سرمایه، تولید کالاها، کارخانه ای و تمرکز اقتصادی است و مبادله ای نابرابر بین شهر و روستا جریان دارد.

۶۰- عوامل افزایش جمعیت شهری در کشور را بنویسید.

-افزایش طبیعی جمعیت شهرها یعنی رشد موالید (تولدها) نسبت به مرگ و میر

-مهاجرت روستاییان به شهرها

-افزایش جمعیت برخی روستاها و تبدیل شدن آنها به نقاط شهری یا ادغام روستاها در بافت شهری

۶۱- ملاک های تبدیل روستا به شهر را بنویسید.

-روستاهایی که جمعیت آنها به حد معینی مثلاً ۱۰ هزار نفر رسیده باشد با موافقت وزارت کشور شهر اعلام شده و در آنها شهرداری تأسیس شده می شود.

۶۲- علل وقوع دوره سریع شهرنشینی در کشور را بنویسید

از سال ۱۳۳۵ به بعد روند شهرنشینی در ایران سرعت گرفت. الف- بودجه کشور ما متکی به درآمد حاصل از فروش نفت است دولت ها با استفاده از درآمد نفتی بیشترین سرمایه گذاری ها و توسعه کارخانه ها و تجهیزات و زیرساخت ها را به شهرها اختصاص دادند. ب- اجرای طرح اصلاحات ارضی در روستاها از سال ۱۳۴۱

۶۳- علل وقوع دوره کند شهرنشینی در کشور را بنویسید

تا سال ۱۳۳۵ مهاجرت از روستاها به شهرها به کندی صورت می گرفت و محصولات کشاورزی بخش عمده تولیدات داخلی را تشکیل می داد. این دوره به دوره شهرنشینی کند معروف است.

۶۴- تعریف اصلاحات ارضی را بنویسید.

اصلاحات ارضی یعنی تغییر قوانین مالکیت زمین و توزیع مجدد آن به نفع کشاورزان.

۶۵- در ایران اصلاحات ارضی چگونه انجام شد؟

در ایران اصلاحات ارضی با خلع ید از مالکان بزرگ (ارباب ها) و واگذاری زمین به دهقانان خرده پا انجام گرفت.

۶۶- علل عدم موفقیت اصلاحات ارضی در ایران را بنویسید.

اما تقسیم نادرست زمین و عدم حمایت دولت از کشاورزان و توجه به صنایع مونتاژ و واردات کالا از کشورهای خارجی نه تنها موجب بهبود وضع روستاییان نشد بلکه به ضعف و انهدام کشاورزی در ایران انجامید و در نتیجه مهاجرت روستاییان به شهرها شدت گرفت.

۶۷- چگونه تهران به یک مادرشهر ملی تبدیل شد؟

جمعیت تهران به طور مداوم بدلیل مهاجرت گسترده از سراسر کشور افزایش شدید یافت و فاصله زیادی با سایر شهرها پیدا کرد. به طوری که جمعیت آن همواره بیش از دو برابر دومین شهر پرجمعیت ایران یعنی مشهد بوده است.

۶۸- وضعیت مهاجرت از روستا به شهر پس از انقلاب اسلامی را توضیح دهید.

پس از انقلاب اسلامی نیز مهاجرت از روستا به شهر و از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ ادامه یافت. در این دوره تعداد زیادی روستاهای پرجمعیت به شهر تبدیل یا در بافت شهرهای همجوار ادغام شدند و برخی از آبادی ها نیز خالی از سکنه شدند.

۶۹- تهران چگونه به یک منطقه کلان شهری بزرگ تبدیل شد؟

رشد شهر های بزرگ و کوچک و شهرک های اقماری در اطراف تهران آن را به یک منطقه کلان شهری بزرگ تبدیل کرد.